

ÂŞIK EDEBİYATI, HALK KÜLTÜRÜ ÇALIŞMALARıyla AHMET KUTSİ TECER

M. Sabri KOZ

Ahmet Kutsi Tecer'in yazmaya ve yayımlamaya başladığı yıllar, Türkiye'nin İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e, dağılmanın acıları içinde yeni bir varlığın doğum sancularına, Tanzimat'la başlayıp II. Meşrutiyet'le alevlenen kendini tanıma ve öğrenme ateşinden Türk Ocakları'yla ve daha başka etmenlerle "uluslaşma" arayışlarına, yüzyıllar boyunca "kendi" aydınlarımızca "Türk" denilerek küçük görülen "halk"tan aslında ulusun kendisi olan Türk'e varış yollarında çıkılan uzun yürüyüşlere denk düşer.

18 yaşındayken yayımlanan ilk yazısı "Selâm"dan (ben bunu bir mensur şiir olarak kabul ediyorum)¹ ve ölümünden sonra yayımlanan iki konuşmaya² kadar tüm yazdıklarının özüne sinmiş olan çağdaşlık, memleket sevgisi, halka ve halk kültürüne, Cumhuriyet ve onun tüm kurum ve kuruluşlarına saygı, bağlılık onun dünya görüşünün özünü teşkil eder. Şiirlerinde, tiyatro eserlerinde, halk kültürü araştırmalarında, kültür ve sanat üzerine kaleme aldığı denemelerinde, bilimsel çalışmalarında kendini gösteren gerçeği ve mükemmeli arayış, felsefi derinlik, estetik kaygı onun yaklaşık 50 yıllık yazma ve yayımlama serüveninin çerçevesini çizen yapı taşlarıdır. Bu yüzden az ve öz yazar, bu yüzden hemen her yazdığı şeyi kendince olgunlaştırmadan gün ışığına çıkarmaz, bu yüzden ilk şiirlerinden itibaren yazdıklarına ve yayınladıklarına "nokta" koyamaz, bu yüzden kitabı ve yayımlanmış yazısı fazla değildir.

Ahmet Kutsi Tecer, halk kültürü konularında uzmanlaşmanın söz konusu olmadığı 1920'li yıllarda üniversitelerde okutulup bilim olarak yaygınlık kazandığı bu yüzyılın sonuna kadar kendilerini bu tür derleme, araştırma, yayın yapma ve örgütleme çalışmalarının içinde bulduğumuz "öğretmen halk bilimci"lerden biridir. Onun halk edebiyatı, halk kültürü ve âşık edebiyatıyla ilgili çalışmaları daha önce birçok kez ele alındığı için³ burada ayrıntılara girecek değilim, ancak

bu anma toplantısında değinmeden geçilemeyecek birtakım hususlar var ki onlar üzerinde duracak, görüşlerimi ifade edeceğim.

1920'lerin sonuna doğru Halk Bilgisi Derneği (Ankara, İstanbul)⁴, 1930'lu yıllarda Halk Şairlerini Koruma Derneği (Sivas), 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Halkevleri (Sivas, Ankara), 1950'li yıllarda Yapı ve Kredi Bankası'nca kurulan Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi ile Türk Halk Sanatları ve Ananeleri Tetkik Cemiyeti (birkaç ad değiştirdikten sonra "Folklor Araştırmaları Kurumu" ve bugün "Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu" İstanbul Şubesi gibi kuruluşlarda gördüğü hizmet ve üstlendiği görevler, yaptığı yayınlar onun halk kültürü çalışmalarının da bir göstergesidir⁵.

Ahmet Kutsi Tecer de bütün öğretmen halk bilimciler gibi görevli olduğu yerlerde derlemeler, araştırmalar yapmış, bu çalışmalarının sonuçlarını yazdığı kitap ve yazılarda, konuşmalarında kullanmıştır. Öğretmen olarak ilk görev yeri 1930 yılında atandığı Ankara Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü'dür [Ankara Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü]. Buradan mecburi hizmeti olduğu için aynı yıl içinde dört yıl görev yapacağı Sivas'a atanır, ilk görevi Lise Edebiyat Öğretmenliği'dir, kısa bir süre sonra da Maarif [Millî Eğitim] Müdürü olur.

Onun âşık edebiyatı konularına ilişkin, öğrenci olarak gittiği Paris'te Bibliotheque National'de incelediği yazmalara dayanarak kaleme aldığı iki yazısı daha önce yayımlanmıştır⁶. Bu iki yazıdan ilki Köroğlu ile ilgilidir. Tecer'in bu yazısında 16. yüzyıl sonlarında yaşamış ve III. Murad dönemi sadrazamlarından Özdemir Oğlu Osman Paşa'nın Doğu seferine katılmış Köroğlu mahlaslı âşığın iki şiiri bulunduğu gibi Köroğlu Destanı'yla ilgili bazı önemli tespit ve bilgiler de yer alır. Burada Alexander Chodsko'nun bulduğu 18. yüzyıl ortalarından kalma hikâye kısımları Farsça, şiirleri Türkçe bir *Köroğlunâme*'den de söz eder, ayrıca destanla ilgili olarak İslâm öncesi dönemden izler taşıdığını bildiren Zeki Velidi'nin [Togan] bazı yorumlarını M. Fuad Köprülü'nün *Türk Edebiyatı Tarihi* [1926] kitabından aktarır. Bu sayede, bilinmeyen bir 16. yüzyıl âşığı Köroğlu ilk kez duyurulduğu gibi Köroğlu Destanı ile ilgili olarak bazı görüşler de dikkatlere

¹ Kudüs, 4 Eylül 1901-İstanbul, 23 Temmuz 1967.

² Kırkkilise [Kırklareli] 25 Ağustos 1335 [1919] tarihinde kaleme alınmış olan bu mensur şiir Bolu'da yayımlanan *Derdli* gazetesinde yer almıştır: S. 5, 13 Eylül 1335 [1919], s. 1.

³ İhsan Hınçer, "Tecer'in Halkevleri Seminerindeki Konuşması", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 219, Ekim 1967, s. 4548-4553; "Türk Folklorunda Sosyal Mesele" *İstanbul Üniversitesi İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü Sosyal Siyaset Konferansları*, 20. Kitap, İstanbul, 1969, s. 9-15 (ayrışması).

⁴ Bu çalışmalardan (tezler, hakkında yazılmış yazılar ve monografik kitaplar, Tecer'in kitap ve makaleleri) belli başlıları için Nail Tan'ın doğrudan konuyla ilgili son yazısına bakılabilir: "Doğumunun 100. Yılı Dönümü Dolayısıyla Ahmet Kutsi Tecer (1901-1967) ve Türk Halk Bilimi", *Doğumunun 100. Yıldönümünde Ahmet Kutsi Tecer*, haz.: Rıdvan Çongur, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Kütüphane Yayınları, Ankara, 2001, s. 257-272 (Aynı yazı, yazarın *Derlemeler/Makaleler*. 1. Cilt, *Halk Bilimi (Folklor)/Halk Edebiyatı-Genel* adlı kitabında Tecer'le ilgili öbür yazılarıyla birlikte yer almıştır: Ankara, 2007, s. 187-196). Bu yazıda anılmayan yayımlanmamış iki yüksek lisans tezini de eklemek doğru olacaktır: Burhan Demiralp, "Ahmet Kutsi Tecer'in

Halk Bilimi ile İlgili Çalışmaları", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988, 237 s. (Danışman: Umay Günay), Mehmet Nur Karageçi, "Ahmet Kutsi Tecer'in Şiirlerinde Tematik Yapı ve Halk Şiiri Motifleri", Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2003, 205 s. (Danışman: Muammer Gürbüz).

⁵ Nail Tan, *Türk Halk Bilgisi Derneği*, Ankara, 2006; aynı yazar, aynı makale, *Derlemeler/Makaleler*.

⁶ 1. Cilt, *Halk Bilimi (Folklor)/Halk Edebiyatı-Genel*, Ankara, 2007, s. 193.

⁷ Nail Tan, aynı makale, s. 193-194.

⁸ "Köroğlu'na Dair", *Halk Bilgisi Mecmuası*, C. I, İstanbul, 1928, s. 111-116; "Cezayir Türk Halk Şairlerinin Şiirleri", *Halk Bilgisi Mecmuası*, C. I, İstanbul, 1928, s. 124-131.

sunulmuş oluyordu. Bunlar daha sonra M. Fuad Köprülü⁸, Pertev Naili [Boratav]⁹, ve Cahit Öztelli¹⁰ tarafından değerlendirilecektir.

Ahmet Kutsi Tecer'in Paris'te yaptığı tespitlerden biri de denizci âşıklarla ilgilidir. O, Jean Denny'nin Cezayir Millî Kütüphanesi'nde korunan bir cönkte bulduğu ve ayrıntılı bir çalışma halinde yayımladığı¹¹ şiirlerden de haberdirdir¹², kendi bulduklarını da *Halk Bilgisi Mecmuası*'nda yayımlar. Burada yayımladığı on dört şiirden dördü mahlassız olup dördü Çırpanlı'ya aittir. Kalan altı şiir ise Kul Çulha (iki şiir), Gedâ Muslu (iki şiir), Armutlu ve Karacaoğlan mahlaslarını taşır. Daha sonra M. Fuad Köprülü hazırladığı antolojide onun bu yazısından söz eder ve yayınladığı metinlere yer verir¹³. Böylece 16. yüzyıl sonu âşıklarından Köroğlu'dan sonra yine aynı yüzyılda Garb Ocakları'nda yaşamış denizci âşıklardan dördü daha onun çalışması sonunda gün ışığına çıkmış olmaktadır. Yıllar sonra bu konuyla ilgili bir antoloji hazırlayan Şükrü Elçin de kendi bulduğu şiirlere J. Denny, M. Muad Köprülü, Ahmet Kutsi Tecer'in bulduklarını eklemiştir¹⁴.

Sivas, âşıklık geleneğinin çok yoğun olduğu bir bölgenin merkezindedir. Âşiksiz köy yok gibidir. Burada Sivas Lisesi Müzik Öğretmeni Muzaffer Bey'le [Sarisözen] tanışması, şehre ve çevresine nüfuz etmesi bakımından büyük önem taşır. Tecer'in Sivas'ta geçirdiği dört yıl Anadolu âşıklık geleneği, halk musikisi, halk oyunları ve halk tiyatrosunun önemli bir dalı olan seyirlik köylü oyunları bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur: Kurulan "Halk Şairleri Koruma Derneği"; dernekçe gerçekleştirilen "Halk Şairleri Bayramı" (1931); bu bayram vesilesiyle varlıkları resmîyet kazanan Âşık Veysel, Revânî, Sûzânî, Âşık Süleyman (Fahri), Karşlı Mehmet, Hikâyeci Ağa Dayı, Âşık Müştak, Yarım Ali, Talibî, Yusuf, San'atî ve Âşık Ali; yayımlanan *Sivas Halk Şairleri Bayramı* (Sivas, 1932, 16 s., resim ve nota) adlı kitapçıkta yer alan "Halk Şairleri Koruma Derneği", "Halk Şairleri Bayramı", "Sivas Halayları" [Muzaffer (Sarisözen)]

8 *XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Şazşairleri*, Türkiyat Enstitüsü, İstanbul, 1930; *Türk Şazşairleri*, C. II, *Antoloji XVI – XVIII. Asırlar*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1940, s. 6, 10, 11, 51, 52.

9 *Köroğlu Destanı, Köroğlu Destanı*, Türkiyat Enstitüsü, İstanbul, 1931.

10 *Uyan Padişahım*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976, s. 489-491.

11 "Chanson des Janissaires Turcs d'Alger (Fin du XVIIIe siècle)" [Cezayir Türk Yeniçerilerinin Türklüleri (18. Yüzyıl Sonunda)], dans *Mélanges René Bassei [René Bassei Armağanı]*'ndan ayırabım], Éditions Ernest Leroux, Paris, 1925, 143 p.

12 Jean Denny bu uzun incelemesinde söz konusu cönkten aktardığı 28 şiiri Türkçe okunuşu, Fransızca çevirisi ile verir. Ayrıca Mustafa adlı bir âşığın dört koşmasıyla iki Cezayir Türküsü de çalışmaya eklenmiştir.

13 *Türk Şazşairleri*, C. II, s. 6, 12-13, 60-64. Köprülü ayrıca Jean Denny'nin bu yayını için ayrıntılı bir tanıtma yazısı yazmış, bazı yeni şairlerden örnek parçalar da yayımlamıştır: "Jan Döni: On Sekizinci Asır Sonunda Cezayir Türk Yeniçerilerinin Türklüleri", *Türkiyat Mecmuası*, C. II, 1926, İstanbul Dârülfünunu Türkiyat Enstitüsü, İstanbul, 1928, s. 512-518.

14 Şükrü Elçin, *Akdeniz'de ve Cezâyirde Türk Halk Şairleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1988, VII, 279 s.

başlıklı yazılarla âşıkların resim ve şiirleri ile notalar; Halkevlerinin açılışı ve Sivas Halkevi, derleme ve araştırma amaçlı köy gezileri ve bu sırada tespit edilen seyirlik oyunlar ve yurt genelinde fazla bilinmeyen ama Sivas ve yakın çevresinde ünlü bir dağı bütün Türkiye'ye tanıtacak "Tecer" soyadı Sivas'ta geçirilen dört yılın ayrıntıları gösterilmeyen özetini verir gibidir. Bu arada, âşıklarla ilgili iki yazısı yayımlanır bu dönemde. Birinde Dertli ve çırağı Figanî'den¹⁵, öbüründe Kangal'ın Kertme Köyü'nden Meslekî'den¹⁶ söz edilir.

O yıllarda henüz kendi şiirlerini söylemeye başlamamış bir Âşık Veysel ile şiir vadisinde bir hayli yol almış olan Tâlibî kendilerini ülkenin dört bir yanında çalıp çığırın birer gezici âşık olarak bulurlar. Veysel'in Cumhuriyet'in Onuncu Yıldönümü için söylediği destanla "dili çözülür", aldığı "halk şairi" belgesiyle de "serbestler" ve vilayet vilayet gezer. Tecer Sivas'tan ayrılrsa bile o dönemin üç önemli âşığından elini çekmez, özellikle Ankara'da Halkevleri Bürosu'nda çalışırken ve *Ülkü* dergisini çıkarırken Veysel'e açtığı yol onu âdeta yoktan var eder. Öbür iki âşık ise Tâlibî ile Ali İzzet'tir.

Âşık Veysel'in 1944, 1949 ve 1953 tarihlerinde yayımlanan üç kitabından ikisinde birer "Önsöz"ü bulunan Ahmet Kutsi Tecer'in toplama ve yayın aşamasında da önemli katkısı olmuştur¹⁷. Sivas'ta tanıdığı Muzaffer Sarısözen'in Ankara'da görev almasına ve yurt çapında derlemeler yapan kurulda ve Konservatuar'da çalışmasına da Tecer sebep olmuştur. Eflatun Cem Güney'le 1920'lerde başlayıp 1930'larda Halk Şairleri Bayramı'ndan sonra güçlenen ve Halkevi döneminde dal budak salarak 1940'lı yıllarda da devam eden çalışmalar sonucu Sivas ve çevresinden yetişen pek çok âşıkla ilgili kitaplar hazırlanmış, bu arada çok sevdiği Ruhsatî de bu çalışmalardan payını fazlasıyla almıştır.

Onun, Karacaoğlan tartışmalarına getirdiği yeni boyut ve ortaya attığı görüşlerden bir kısmı araştırmacıları etkilemiş bulunuyor. 1954'te yayımladığı üç tefrikalık bir yazı, bugünün bakış açılarını beslemesi ve konuyla ilgilenenlere yol açıcı olması, yaşadığı çağ, konuyu ele almak için kullanılacak yöntem bakımından yenilikler getiren bir gelişimdir¹⁸.

Folklor ve halk edebiyatı meseleleri bugün de tartışma konusudur. Onun 1938'de yayımlanan uzunca bir yazısı, doğrudan edebiyat tarihinin inceleme alanına giren âşık ve tekke edebiyatı üzerine yorumlar içerdiği gibi anonim

15 "Dertli-Figanî", *Halk Bilgisi Haberleri*, S. 3, İstanbul, 1 Kânunusi 1930, s. 3 (35)-6 (38). Bu yazıda 1880'lerde Bolu'da görev yapmış olan babasından derlediği ve daha çok Figanî ile ilgili olan anlatılara yer verir.

16 "Meslekî'nin Şiirleri", *Halk İçin*, S. 10, 1930 (Bu yazıyı inceleme fırsatım olmadı).

17 *Değişler*, Ülkü, Ankara, 1944; *Sazımdan Sesler*, Kültür Basım ve Yayımlar Kooperatifi, Ankara, 1949 (Veysel 1964 yılında yaptığı bir radyo konuşmasında bu kitapçığın bir konser için bilet yerine bastırıldığını söyler); *Âşık Veysel. Hayatı ve Şiirleri*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1953.

18 "Karacaoğlan'a Yeni Bir Bakış: I. Karacaoğlan'ın Zamani", *İstanbul Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S. 10, Ağustos 1954, s. 6-9, 50; "Karacaoğlan'a Yeni Bir Bakış: II. Karacaoğlan'ın Yeni Bir Şiiri ve Bir Metod Meselesi", *İstanbul Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S. 12, Ekim 1954, s. 7-9, 52; "Karacaoğlan'a Yeni Bir Bakış: III. Efsane Gerçek", *İstanbul Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S. 14, Aralık 1954, s. 8-11.

özellikler taşıyan bir halk edebiyatının varlığı da söz konusu edilmektedir. Bu yazı yeniden okunmalı, tartışılmalı, aradan geçen 70 yılı aşkın süre içinde dünyada ve bizde neler üzerinde durulduğu irdelenmelidir¹⁹.

Tecer'in halk kültürüne ilişkin dikkate değer bir çalışması da *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Nasreddin Hoca" maddesidir²⁰. Nasreddin Hoca gibi tartışılmalı ve sonuçları itibariyle nereden ve nasıl bakıldığına bağlı olarak can yakıcı da olabilen bir konuda, bazıları bugün eskimiş de olsa, oldukça derli toplu bilgiler veren bu ansiklopedi maddesi, onun fıkralar ve özellikle Nasreddin Hoca fıkraları konusunda dönemine göre ileri düzeyde bir bakış açısı geliştirdiğini göstermekte, meseleye akıl ve bilim dışı yollara çıkmadan nasıl bakılabileceğine ilişkin güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Gerek "Halk Edebiyatı ve Folklor" yazısı ve gerekse "Nasreddin Hoca" maddesi bireysel yaratmaların nasıl folklorlaştığı üzerinde vaktiyle yeterince tartışılmadığı için bugün küllenmiş gibi görünen bir bilimsel gerçeğin erken tespit ve tartışma örnekleri arasındadır.

Ahmet Kutsi Tecer'in halk kültürü çalışmaları içinde "köylü temsilleri" adını verdiği mevsimlik ya da din, bereket vs amaçlı konulu gösteriler üzerine yaptığı araştırmalar, 1930'lar gibi oldukça erken dönemde yapılmış öncü girişimlerdir. O, *Köylü Temsilleri* adıyla 22 Birincikânûn 1939'da Ankara Devlet Konservatuarı'nda verdiği konferansı, önce *Çığır* dergisinde tefrika ettirmiş²¹, sonra da aynı derginin "neşriyatı" olarak küçük bir kitap olarak Fransızca özetle yayımlanmıştır²². Araştırma bir yıl sonra bir dergide yeniden tefrika edilmiş²³, ilk yayımlanışından 35 yıl sonra ise bir akademik derginin "Dramatik Köylü Oyunları" konusuna ayrılmış sayısında bütünüyle bir daha araştırmacıların dikkatine sunulmuştur²⁴.

Adlandırma konusu bugüne kadar başlangıçtaki çekingenliği korumak ve farklılıklarla devam etmekle birlikte köylü temsilleri ile ilgili araştırmalar, başta kendisini bir öncü ve yol açıcı olarak her zaman anan Metin And²⁵ olmak üzere bir dizi uzman ve araştırmacının çalışmalarıyla bugün bir hayli yol almış

bulunuyor. Bunlar arasında Hamdi Olcay²⁶, Süleyman Kazmaz²⁷, Şükrü Elçin²⁸, Nurhan Karadağ²⁹, Erman Artun³⁰, Dilaver Düzgün'ün³¹ kitapları bu geleneksel tiyatro türünün derlenip araştırılmasına katkıda bulunanlardır. Burada anılan ilk iki kitabın hazırlanıp yayımlanmasında Tecer'in teşvik ve katkıları söz konusudur.

Tecer'in ortaoyunuyla ilgili olarak *İstanbul Sanat ve Edebiyat Dergisi*'nde yayımladığı ve bu halk tiyatrosu geleneğinin türlü yönlerini ele aldığı birçok yazısı vardır³². Birçok değerli yazısıyla katkıda bulunduğu *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde tanıttığı³³ üç yıl önce Ağâh Sırrı Levend tarafından tanıtılmış³⁴ olsa da halk kültürü araştırmacılarının dikkatinden kaçtığı için yeniden ele alınmış olması hayırlı olan bir yazma risale vardır. Metin And, önce Tecer'in yayınından sonra da Levend'in çalışmasından yararlanarak bu risaleyi oyun kültürü bakımından analiz etmiştir³⁵.

Tecer'in daha önce birkaç kez ele alınmış olduğu için burada tek tek sayılıp dökülmesine gerek görmediğim halk kültürü çalışmaları yanında faydalı olacağını düşündüğü kişiler üzerinde de resmî görevleri sırasında çok olumlu etkileri, yardımları olmuştur. Bunların en başında Âşık Veysel bulunmaktadır. Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken, Süleyman Kazmaz, Coşkun Ertepinar, Halil Sami Özen, Metin And başta gelir.

Halkevleri'nde, UNESCO'da, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde yaptığı çalışmalar, yön verdiği yayınlar, 1920'lerden vefatına kadar sivil toplum kuruluşlarındaki hizmetleri, dergilere yazdığı ve yukarıda seçerek ve fazla derinleşmeden ele aldığım yazıları bugün de önemini koruyor.

Ahmet Kutsi Tecer, tüm öncülerde olduğu gibi, bugünden bakıldığında şaşkınlık içinde bırakır insanı ve güzel fakat bitmemiş, tamamlanmamış bir senfoni gibi buruk tatlara gark eder. Evet, Tecer, birçok kuşaktaşı gibi görevini yapmış bir öncü, Türkiye'nin büyük çağdaş uygarlık projesinin yapı ustalarından biridir. Bu yüzden şiirleri, halk kültürümüzden beslenen tiyatro eserleri, dergilerde ve çeşitli yerlerde kalmış "bütün" yazıları ciddi bir hazırlık sonrası bir külliyat olarak mutlaka yayımlanmalıdır. Bunları, topluca el altında olacak biçimde bir ya da birkaç cilt halinde yayımlayamazsak, O'na olan borcumuz kuşaklar boyunca bizi tedirgin etmeye devam edecektir.

19 "Halk Edebiyatı ve Folklor", *Kalem*, C. I, S. 3, Mayıs 1938, s. 98-105 (Aynı yazı için ayrıca bkz.: Sevgi Gökdemir, *Ahmet Kutsi Tecer*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 106-123.

20 C. 9, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1964, s. 109-114.

21 "Köylü Temsilleri I-II-III", *Çığır*, S. 86, 87, 88, Ocak, Şubat, Mart 1940.

22 *Köylü Temsilleri*, Çığır Mecmuası Neşriyatı, Ankara, 1940, 32 s.

23 *Türk Tiyatrosu*, S. 128, 129, 130, 1 Mart, 15 Mart, 1 Nisan 1941, s. 12-15, 13-16, 14-16.

24 *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, S. 6, Ankara, 1975, s. 7-22.

25 Metin And'ın şu kitapları doğrudan konuyla ilgilidir: *Dionisos ve Anadolu Köylüsü* (Elif Yayınları, İstanbul, 1962), *Türk Köylü Oyunları* (İzlem Yayınları, İstanbul, 1964), *Oyun ve Bügü* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1974; genişletilmiş yb.: Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003), *Geleneksel Türk Tiyatrosu. Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri* (İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1985)

26 *Köy Orta Oyunları: Ucuz Çoban, Elif, Tarla*, CHP Halkevleri Bürosu, Ankara, 1950.

27 *Köy Tiyatrosu*, CHP Halkevleri Bürosu, Ankara, 1950.

28 *Anadolu Köy Orta Oyunları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1964.

29 *Köy Seyirlik Oyunları*, Ankara, 1978.

30 *Cemal Ritüeli ve Balkanlardaki Varyantları*, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, Ankara, 1993.

31 *Erzurum Köy Seyirlik Oyunları*, Ankara, 1999.

32 Derginin 1954 ve 1955 yılı sayılarında.

33 "XV. Yüzyıla Ait Oyun – Raks Hakkında Mühim Bir Eser I-VI", *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 106, 107, 108, 110, 113, 118, 1958-1959.

34 "Âşık Paşa'ya Atfedilen İki Risale", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, TDK, Ankara, 1955.

35 Metin And, *Oyun ve Bügü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 176-180.